

Bác Hồ gọi tôi là "cháu"

RASHIT KHAMIDULIN (LB Nga)

LTS: Rasit Khamidulin (1936 - 2013) là nhà ngoại giao Nga - Xô viết nổi tiếng. Trong những năm 1990 - 1996, ông là Đại sứ đặc mệnh toàn quyền của Liên bang Nga tại Việt Nam. Ông được trao tặng huân chương Quốc gia vì sự đóng góp to lớn trong việc củng cố và phát triển tình hữu nghị hai nước Liên bang Nga và Việt Nam năm 1998. Nhân dịp sinh nhật Chủ tịch Hồ Chí Minh, chúng tôi xin trân trọng giới thiệu bài viết của ông.

Đi bên cạnh linh cữu của Người, tôi chăm chú nhìn khuôn mặt thân quen đến nhường nào. Và trong đầu những ký ức về những lần gặp gỡ với ông ùa về, tôi còn nghe được rõ ràng giọng nói trầm ấm của con người vĩ đại này mà sự quen biết với Người, tôi coi là một trong những món quà quý nhất mà số phận đem đến cho tôi.

Cuộc đời của tôi tổng kết lại hơn bốn mươi năm làm việc trong ngành ngoại giao, tôi được gặp gỡ, tiếp xúc với rất nhiều nhà hoạt động chính trị quốc gia, những người nổi tiếng nhiều nước khác nhau. Có rất nhiều ấn tượng đến với tôi, nhưng ấn tượng rục rịch và không thể nào quên là những lần gặp gỡ với Chủ tịch nước Việt Nam Hồ Chí Minh. Tôi muốn chia sẻ cùng bạn đọc một vài ký ức ấy.

Lần đầu tiên tôi nhìn thấy

rất gần Chủ tịch Hồ Chí Minh là vào mùng bảy tháng Mười một năm 1959 trong buổi lễ kỷ niệm 42 năm Cách mạng tháng Mười ở Đại sứ quán Liên Xô tại Hà Nội, nơi mà tôi, một sinh viên năm thứ 6 Trường Đại học quan hệ quốc tế Matxcova đến thực tập nửa năm vào tháng Tám năm ấy. Tôi được phân công dịch ra tiếng Việt lời phát biểu chào mừng của Đại sứ. Tôi rất hồi hộp, đặc biệt là khi liếc thấy thỉnh thoảng Hồ Chí Minh lại nhìn tôi với vẻ tò mò rõ rệt. Sau lời đáp từ và nâng cốc từ phía Việt Nam của Thủ tướng Phạm Văn Đồng, Chủ tịch tới gần, ôm vai tôi và khen ngợi kiến thức về tiếng Việt của tôi, mà sau này tôi mới hiểu ra là trình độ của tôi về tiếng Việt lúc ấy hãy còn rất xa mới đạt mức hoàn thiện. Sau đó, Chủ tịch Hồ Chí Minh hỏi tôi học ở trường nào. Tôi kể vắn tắt về bản thân mình.

- Thế tại sao anh lại có những nét của người châu Á? - ông hỏi.

- Chắc là bởi vì cháu là người dân tộc Tacta a.

- Thoạt nhìn thấy anh chắc người ta nghĩ anh là con lai, sinh ra bởi bố người châu Âu và mẹ là Việt Nam, - Chủ tịch bảo như vậy.

Sau này khi tôi có mặt ở Việt Nam trong những lần công tác ngắn hạn và dài hạn, thực tế là nhiều lần người ta cứ nghĩ tôi là con lai.

Tháng Tám năm 1960 sau khi tốt nghiệp đại học tôi tới Việt Nam làm việc tại Đại sứ quán Liên Xô. Tôi thường xuyên gặp gỡ Chủ tịch bởi vì hay đi cùng Đại sứ đến trao đổi với Chủ tịch với tư cách là phiên dịch. Hồ Chí Minh luôn chú ý đến tôi, hỏi thăm về công việc của tôi.

Sau những chuyến bay vào vũ trụ của Yuri Gagarin

và German Titov (vào tháng Tư và tháng Tám năm 1961) ông hay gọi tôi là “phi công vũ trụ”. Có lẽ bởi vì tôi cùng tuổi với những phi công đó, thể hình gầy gầy giống và tôi cũng hay mặc bộ đồ phi công màu xanh da trời.

Hình như là vào mùa hè năm 1962, ông Vũ Kỳ, trợ lý của Chủ tịch, gọi điện cho tôi và báo Bác Hồ mời tôi đến gặp. Tôi bảo là sẽ báo cáo lên Đại sứ. Ông Vũ Kỳ nhắc rõ là Bác Hồ chỉ gặp một mình tôi. Đương nhiên tôi lập tức báo cáo việc này với Đại sứ để Đại sứ chỉ thị cho tôi đến gặp. Tôi đi đến ngôi nhà sàn

bằng gỗ nổi tiếng trong khuôn viên Phủ Chủ tịch. Hồ Chủ tịch nồng nhiệt đón tôi, ngồi xuống thềm hiên nhà và bảo tôi ngồi cạnh ông.

Tôi cũng nói ngay là tôi ngạc nhiên khi ông mời tôi một mình mà không phải Đại sứ, điều này không có trong nghi thức ngoại giao bởi vì sự cách biệt quá xa về cấp bậc - Bác Hồ là Chủ tịch nước còn tôi là cán bộ trẻ của Sứ quán nước ngoài. Ở Matxcova thì người ta không thể hiểu nổi chuyện này.

Hồ Chí Minh bật cười: “Nhưng điều này lại ở trong khuôn khổ cách tiếp cận tiện

lợi, - ông nói. Bởi anh sẽ báo cáo lại với Đại sứ những điều bây giờ tôi thông báo với anh”.

- Tất nhiên!

- Thế đây, tôi rất quý thời gian mà thời gian thì tôi có rất eo hẹp. Nếu tôi mời Đại sứ thì chắc chắn tôi mất gấp đôi số thời gian mà tôi mời anh, vì còn phải tính đến việc phiên dịch.

Sau đó Chủ tịch trình bày thông tin rất quan trọng để thông báo khẩn về Matxcova, điều mà đại sứ sẽ thực hiện luôn trong ngày hôm đó. Cũng nhân thể từ hôm đó Bác Hồ gọi tôi là “cháu” (dịch sang tiếng Nga là *внук* - *cháu* trong quan

☞ hệ với ông bà hoặc *племянник* - cháu trong quan hệ với chú, bác, cô, dì). Và việc gặp gỡ kiểu đó thật sự ở Mátxcova là chuyện không thể hiểu được, trước hết ở trong bộ máy Trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô. Vì sự khác biệt đẳng cấp. Lại phải giải thích rất lâu. Nhưng Chủ tịch Hồ Chí Minh vẫn thực hiện những lần gặp gỡ tương tự. Và ông Vũ Kỳ không chỉ một lần gọi cho tôi mời tôi một mình đến gặp Hồ Chí Minh. Trong những buổi gặp như vậy không chỉ đề cập đến những vấn đề chính trị cụ thể mà còn những chủ đề khác nhau nữa.

Như có lần Bác Hồ chia sẻ với tôi những ký ức về lần đầu tiên đến Liên Xô và những lần sau đó vào các năm 1923 - 1924, về việc đến dự buổi tang lễ viếng V.I. Lênin vào tháng Giêng năm 1924. Chuyện này cũng đã in thành sách ở nhiều nhà xuất bản khác nhau. Nhưng với tôi, ông kể thêm một chuyện sau.

Khi ông mặc áo bành tô mỏng và đầu để trần trong tiết trời băng giá, đi theo con phố Mátxcova từ Nhà Công đoàn, nơi quán linh cữu V.I.Lênin, có một người đi ngang qua đưa tay ra hiệu cho ông là ông

bị công băng. Ông đưa tay lên tai và bỗng nhiên thấy một mẩu tai dính trong tay. Sau đó, ở khách sạn người ta đã giúp chữa cho ông. Nhưng từ đó bên tai ông mãi mãi có một vết rỗ.

Đầu năm 1962 (bây giờ tôi không nhớ chính xác nữa), phi công vũ trụ Xô viết số 2 German Titov đến thăm Miền Bắc Việt Nam. Đại sứ giao cho tôi trách nhiệm tháp tùng German Titov với tư cách là phiên dịch. Chủ tịch Hồ Chí Minh trực tiếp tham dự nhiều chương trình của G. Titov. Đặc biệt lần thăm mỏ than ở Hòn Gai được lên chương trình trước. Ở đó, Chủ tịch mời khách lên trực thăng bay một vòng để từ trên cao ngắm cảnh sắc của vịnh Hạ Long - kỳ quan thế giới thứ tám. Trong khoang máy bay chỉ có 5, 6 người: Hồ Chí Minh, German Titov, đại diện Biên phòng Việt Nam, tôi và một vài người khác nữa. Khi nhìn từ ô cửa nhỏ máy bay thấy một hòn đảo bằng đá nhỏ xinh, cảnh quan rất đẹp với bãi biển thơ mộng, Chủ tịch hỏi anh biên phòng, hòn đảo ấy tên gì. Kiểm tra bản đồ xong, viên sỹ quan trả lời hòn đá ấy chỉ có mã số, không có tên.

- Từ bây giờ nó sẽ mang tên Titov, - Hồ Chí Minh nói - German, thay mặt nhân dân Việt Nam tôi tặng anh hòn đảo này. Từ bây giờ nó là của anh.

Đó là một điều bất ngờ thú vị đối với người phi công vũ trụ. Sau này German Titov cũng kể với tôi là những lần tới Việt Nam trong chức danh Chủ tịch Hội hữu nghị Xô - Việt, ông không chỉ một lần tới hòn đảo "của mình". Và bản thân tôi cũng đã nhiều lần đến hòn đảo mang tên Titov và đã tắm trên bãi biển tuyệt diệu đó.

Vào tháng Hai năm 1965 Đoàn đại biểu Đảng và Chính phủ Liên Xô, dẫn đầu là Ủy viên Bộ chính trị Trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô, Chủ tịch Hội đồng Bộ trưởng A.N. Koxugin đến thăm chính thức Hà Nội. Trong đoàn có Iuri V. Andropov, lúc đó nguyên là Bí thư Trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô, phụ trách quan hệ đối ngoại với các chính đảng cầm quyền các nước xã hội chủ nghĩa. Tôi là thành viên trong nhóm tháp tùng Đoàn đại biểu.

☞ Đã có những buổi hội đàm đầy chất lượng hiệu quả, điểm quan trọng đặc biệt của các cuộc hội đàm là sự leo thang vũ

Chủ tịch Hồ Chí Minh trao Huân chương Anh hùng Lao động Việt Nam tặng nhà du hành vũ trụ Liên Xô German Titov tại Hà Nội, ngày 21-1-1962, Ảnh: Sputnik

trang của Mỹ chống phá nhân dân Việt Nam. Sau buổi đàm phán có tiệc chiêu đãi chào mừng các vị khách Xô viết. Khi buổi chiêu đãi gần kết thúc, Hồ Chí Minh nói với tôi:

- Cháu chuyển lời tới Koxurgin và Andropov là Bác mời tới chỗ Bác ăn sáng vào lúc 6 giờ. Cùng với tôi chỉ có mỗi đồng chí Lê Duẩn, những đại diện lãnh đạo khác sẽ không có, mọi việc dịch thuật giao cho cháu.

Sau buổi chiêu đãi tôi đã chuyển lời tới A.N. Koxurgin, tất nhiên là ông nhận lời mời, tuy cũng hơi ngạc nhiên là bữa sáng quá sớm.

Buổi sáng ngày hôm sau, 6 giờ kém 15, tôi đã đợi A.N. Koxurgin và Iuri. B. Andropov trước cửa phòng hai ông ở

trong Phủ Chủ tịch để đưa hai ông đến nhà Bác Hồ. Gần 6 giờ chúng tôi đã tới nơi. Ra đón khách, trước tiên Chủ tịch dẫn họ đến bên bờ ao sát cạnh nhà. Bỗng nhiên Chủ tịch vỗ mạnh tay mấy lần, và chỉ sau khoảnh khắc, mặt nước đứng là sùng sục sôi lên với hàng trăm con cá bơi vào bờ. Cảnh nhìn đẹp đến mê hồn.

- Chúng nó thân quen với tôi, - Chủ tịch nói. - Sáng sáng tôi đến đây cho chúng ăn và ngắm nhìn chúng.

Và ở đây ông kể một chuyện khá thú vị. Lãnh tụ Cu-ba có lần tặng ông để nhân giống một đôi ếch khổng lồ, nặng dễ đến 1,5 - 2 kg. Người ta thả đôi ếch đó vào ao cá Chủ tịch. Nhưng chỉ vài ngày sau những người bảo vệ buộc

lòng phải bắt chúng lên.

- Hàng đêm những con ếch kêu to quá, hầu như không thể ngủ được - Chủ tịch nói.

- Rồi sao nữa? - A.N. Koxurgin hỏi.

- Bắt chúng và làm thịt. Cuộc thí nghiệm nhân giống ếch khổng lồ Cu-ba kết thúc tại đây - Chủ tịch Hồ Chí Minh cười và trả lời.

Và sau đó là bữa ăn sáng khiêm nhường: cà chua dưa chuột thái mỏng, trứng ốp lết, cà phê sữa và bánh mì. Nhưng đó không phải là điều chủ yếu mà là câu chuyện trong bữa sáng đó. Tôi không đi vào chi tiết mà chỉ nói rằng đã thảo luận những vấn đề địa - chính trị rất quan trọng, những vấn đề chiến lược.

Về sự khiêm tốn tột bậc và sự giản dị tự nhiên của Hồ Chí Minh ai ai cũng đều biết rõ. Nó thể hiện trong cuộc sống đời thường, trong sự giao tiếp với mọi người, ở việc không nhận vinh quang về mình, ở "ánh toả bề ngoài" và ở nhiều góc độ khác. Đây chỉ là một ví dụ về điều đó.

Vào năm 1967, nhân dịp 50 năm kỷ niệm Cách mạng xã hội chủ nghĩa Tháng Mười vĩ đại, Chủ tịch Hồ Chí Minh được tặng Huân chương

☞ Lênin. Thông tin này được chuyển đến Hồ Chí Minh qua đồng chí Đại sứ Liên Xô tại Hà Nội. Chủ tịch chân thành cảm ơn về sự đánh giá cao các hoạt động của ông, nhưng đồng thời Chủ tịch cũng nói, trong thời điểm hiện nay khi cuộc chiến tranh chống Mỹ đang khốc liệt, khi đất nước còn chia đôi, Chủ tịch chưa cho phép mình có quyền nhận phần thưởng đó. Chỉ khi giành chiến thắng và Việt Nam trở thành quốc gia thống nhất, lúc đó tự ông, sẽ nhắc bạn bè Xô viết về quyết định trao phần thưởng “Huân chương Lenin” cho ông.

Cũng cần phải nói là hành động của Chủ tịch gây nên sự không thông hiểu ở bộ máy Trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô, nơi đề xuất ý tưởng về phần thưởng này. Một cán bộ cao cấp của Trung ương Đảng gọi cho tôi tại Bộ Ngoại giao (tôi làm việc ở phân ban Việt Nam) hỏi và còn đòi giải thích về hành động bất ngờ này. Tôi trả lời rằng, theo nhận định của tôi, chính Hồ Chí Minh đã giải thích rõ ràng quan điểm của ông, và ý kiến riêng của tôi là việc đó hoàn toàn có cơ sở xứng đáng không chỉ với sự kính trọng

mà còn cả với sự khâm phục.

Lần cuối tôi được gặp Bác Hồ là vào năm 1966, khi tôi bay tới Hà Nội cùng đoàn đại biểu Đảng và Chính phủ Liên Xô, đứng đầu là Ủy viên Bộ chính trị Trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô A.N.Selepin. Chủ tịch tiếp Đoàn đại biểu trong “dinh thự” của mình.

Bề ngoài như trước đây Chủ tịch vẫn sáng khoái và nhiệt huyết. Tuy nhiên, đã được gặp ông nhiều lần trước đó, tôi buồn bã nhận thấy rằng, tôi buồn bã nhận thấy rằng, tuổi tác và trách nhiệm nặng nề trước vận mệnh quốc gia và dân tộc của mình đã ảnh hưởng rất rõ đến Chủ tịch. Bác Hồ cũng dành được cho tôi vài phút nói chuyện riêng. Ông hỏi thăm tôi về đời tư, về công việc. Ông kết luận bằng câu:

- Cháu hãy tuyệt đối tin rằng, vượt qua tất cả những khó khăn và hy sinh, chúng ta nhất định thắng. Nước Việt Nam nhất định sẽ thống nhất. Rồi cháu sẽ thấy điều đó.

Tháng Mười một năm 1966, tôi được điều đi công tác tại Đại sứ quán Liên Xô ở Cămpuchia. Và ở đó, ngày mồng ba tháng Chín năm 1969 tôi bàng hoàng nghe tin Chủ tịch Đảng Lao động

Việt Nam, Chủ tịch nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa Hồ Chí Minh từ trần. Tôi không muốn tin vào điều đó. Nhưng thật đáng tiếc, điều đó đã xảy ra. Đối với tôi Bác Hồ ra đi là sự thiệt thòi của riêng tôi, tôi mất đi một người thực sự gần gũi thân thiết với tôi.

Cuối tháng Tám năm 1975, một lần nữa, tôi tới Hà Nội trong Đoàn đại biểu Đảng và Chính phủ Liên Xô đứng đầu là Ủy viên Bộ chính trị Trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô M.X.Xolomentsev. Đoàn đại biểu tham dự Lễ khánh thành Lăng Chủ tịch Hồ Chí Minh được cử hành trọng thể ngày 29 tháng Tám trên Quảng trường Ba Đình. Sau phần khai mạc trọng thể chúng tôi vào Lăng. Đi bên cạnh linh cữu bằng kính, tôi chăm chú nhìn khuôn mặt thân quen đến nhường nào, nhìn vệt rỗ bên tai Bác. Và trong đầu những ký ức về những lần gặp gỡ với ông ủa về, tôi còn nghe được rõ ràng giọng nói trầm ấm của con người vĩ đại này mà sự quen biết với ông, tôi coi là một trong những món quà quý nhất mà số phận đem đến cho tôi ■

NGUYỄN HUY HOÀNG

(dịch)